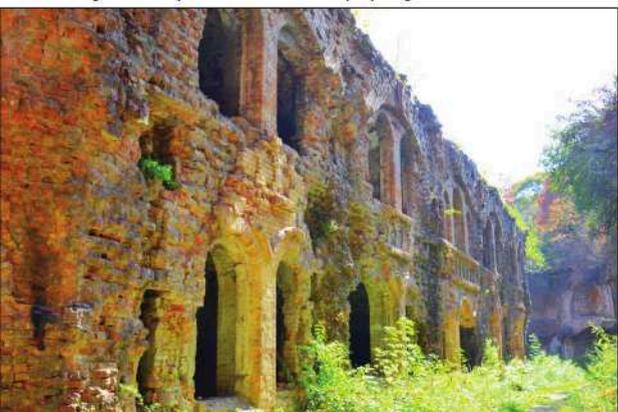

Софія ЯКОВЧУК, власкор "Замку"

МАНДРІВКА В МИНУВШИНУ

Минулий тиждень пройшов для студентів-першокурсників філологічного факультету досить цікаво, адже вони мали змогу відвідати найвизначніші пам'ятки Рівненщини, які приваблюють туристів з усієї України. Це були Тараканівський форт і Дубенський замок. Щоб відчувати воєнний дух минулого, ми відправились спочатку до Тараканівського форту. Тепла осіння по-

года робила екскурсію приємною і студенти із задоволенням слухали екскурсовода, яка, у свою чергу, досить цікаво розповіла нам історію створення цього незвичайного місця. Ми пройшлися архаїчними печерами й уявили військовій події того часу. Незважаючи на те, що до сьогодні збереглися лише руїни форту, їхнє природне оздоблення та розташування на мальовничих пагорбах зробили це місце незабутнім для першокурсників.

Наступною пам'яткою, яку відвідали студенти, став Дубенський замок. Це місце також має своє таємниче минуле, про яке із захопленням слухали відвідувачі. Ми з неприємною цікавістю пройшлися підземними тунелями та підвалами, відвідали кімнату тортур, де кожен з нас зміг уявити тогочасні події. Також дуже цікаво було побувати у Музеї замку, побачити цінні експонати, кожен з яких несе свою історію. Залишаючи місце, яке дихає історичною давністю, кожен з нас думав, що обов'язково повернеться у стіни Дубенського замку, щоб ще раз зануритись у загадковий, цікавий та вражаючий світ нашої історії.

ТАРАКАНІВСЬКИЙ ФОРТ

Починалося все ще за часів Російської імперії. Рівненщина тоді була прикордонною зоною. А кордон, звісно, потрібно було укріпляти. І ось наприкінці XIX століття неподалік села Тараканів, що біля Дубна, розпочинається будівництво військового форту. Спочатку будівельні роботи очолював військовий інженер-полковник Борисов (його історики вважають автором проекту Тараканівської фортеці), а згодом будівництвом керував інженер-полковник Баумгартен. Стратегічне призначення Дубенського форту — обороняти залізничну і шосейну дороги з Кременця і Радзивилова, затримуючи супротивника до збору військ з прикордонної смуги, і забезпечувати базу військам, що відступають.

Та за іронією долі російські війська Тараканівський форт за призначенням так і не використали. Уже в 1900 році його перетворили на склад, а згодом на в'язницю. У 1915 році шедевром військово-інженерної думки скористалися австрійці, коли російські війська повністю покинули форт. Вони ж його і зруйнували у 1916 році під час Брусилівського прориву. Тараканівський форт — зразок військово-інженерного мистецтва російської фортифікаційної школи кінця XIX століття. Це бетонно-земляне укріплення, виконане із застосуванням цегли та чавунних деталей, з яких були зроблені герметичні двері й усі драбини. Потрапити в середину можна було лише з допомогою висувного залізничного мосту. Щоб заховати його під час облоги, побудували спеціальне приміщення під насіпом.

Тунель головного входу веде до адміністративного корпусу форту великої двоповерхової споруди. Тут розташовувались житлові, складські та господарчі приміщення для артилерійської роти та штабу коменданта форту. І

навіть гарнізонна фортова церква побудована у російсько-візантійському стилі.

По периметру форту — так звані безпечні каземати. Їх усього 105. У свідченнях за 1905 рік йдеться, що каземати призначалися як для бойових дій, так і для проживання. А ще тут були склади, лазарет, операційна, дезінфекційні камери, морг, туалети і колодязі. Усі каземати були оснащені вентиляцією та обігрівались печами. Окрім того, у форті була встановлена каналізація, водопровід і навіть спеціальна піч, де спалювали нечистоти. Усі приміщення підземних коридорів і кімнат мали електричне освітлення. А у 1899 році форт навіть телефонізували. Безпечні каземати слугували ще й для підтримки фортечного валу. Уздовж безпечних казематів і адміністративного корпусу пролягла полігональна вулиця. На цій стіні автографи солдат, котрі служили в Дубенській фортеці сто років тому. Крім російських прізвищ, зустрічаються навіть мусульманські, і навіть східні прізвища, написані арабською. Написи польською зроблені дещо пізніше. А от автографів сучасників, відвідувачів форту — безліч, вони усюди. Від класичних написів «тут був...» до нецензурних... У 60-х роках XX століття Міністерство торгівлі і штаб Прикарпатського військового округу робили спроби пристосувати форт під складські приміщення. Однак через високу вологість і випари від цієї ідеї відмовились. А до 60-х років, кажуть, форт займали підрозділи НКВС. А ще у радянські часи територію укріплень використовували як стрільбище.

Сьогодні Тараканівський форт живе своїм життям. У теплу пору майже щодня зустрічає туристів. Колишній оборонний об'єкт і досі не втратив свого військового статусу і належить Міністерству оборони України. Тараканівський форт перебуває на балансі місцевої військової частини. От тільки опікуються ним ентузіасти. Форт пережив кілька воєн — Першу і Другу світові, громадянську, радянсько-польську. Однак оборонну фортецю зруйнували не війни. Час руйнує форт, а також наше ставлення до нього. Скільки ще простоятимуть не такі вже й міцні фортечні мури — невідомо. Однак до-

стеменно відомо одне: вже сьогодні потрібно не дати перетворитися Тараканівському форту на суцільну руїну.

НЕПРИСТУПНА ФОРТЕЦЯ КНЯЗІВ ОСТРОЗЬКИХ

У древньому місті Дубно на берегах Ікви стоїть легендарний замок. Величний і багатий. Імператори, королі та гетьмани приїжджали сюди з офіційними та неофіційними візитами. Свого часу Дубенський замок був одним із найбагатших у Європі. Колись він ховав у своїх неприступних стінах та потаємних підвалах величезні скарби. Родинні надбання князів Острозьких, що передавалися у спадок та дарувалися після укладання шлюбів. Вони приваблювали татар і козаків, та ніхто так і не зміг завоювати фортецю. За довгі століття вона ні разу не була взята штурмом. Саме під Дубенський замок відбувалися реальні події, описані у «Тарас Бульбі» Гоголя. За історичними даними, тут головний герой втратив своїх двох синів.

Знаменитий сьогодні Дубенський замок спершу був дерев'яно-земляним укріпленням і не мав такої могутності і міцності, як новіші кам'яні вже спорудження, що збереглися до наших днів. Дерев'яний частокіл та земляні вали не давали потрібного рівня захисту, тому князь Костянтин Острозький в кінці XV століття взявся за спорудження потужного замкового укріплення — значно більшого за площею, зі стійкими до ворожих наступів конструкціями.

З часом замок ще укріпили двома бастіонами зі сторожовими вежами. Відреставрований у XVII столітті, він набув стилю пізнього ренесансу. Два глибоких рови були хорошою лінією оборони. У час небезпеки їх наповнювали річкові води Ікви. Великий підвісний міст, що давав дорогу через рови, що-вечора піднімали.

Одним із секретів неприступності були власне й особливості самої місцевості. Багатокілометрові заплави поблизу чудово захищали замок. Важкій артилерії ворогів просто неможливо було підібратись через протяжні болота до стін фортеці.

На час нападу татар Дубенський замок був «закутий» в олово та броню. Аби військо мало добрі обладунки і хорошу зброю, на території постійно діяла людвигарня (ливарна майстерня). Вона давала ядра власного виробництва та навіть гармати. Кажуть, лише протягом XVII століття на місто напали близько ста разів.

З двору замку відкривається мальовничий вид на річку. Територія не є великою, його двір простягається всього на 300 метрів. Тут ви побачите два палаци — Острозьких і Любомирських, які свого часу вражали багатим виглядом тих, хто побував у Дубно вперше.

Палац Любомирських був розкішним і красивим. Тут розташовувались бенкетна і бална зали з мистецьким декором в інтер'єрі. Прикрашав зали відомий італійський майстер Доменіко Мерліні. Танцюючі жіночі постаті, що тримають в руках винограду лозу, і зараз можна побачити на стіні зали.

У триповерховому надбрамному корпусі розташовані в'їзні ворота. До нашого часу збереглося лише два бастіони замку з чотирьох збудованих.

Гетьман Литви Костянтин Острозький був єдиним із православних князів, хто удостоївся цього високого звання. Свого часу його вважали найбагатшим у Європі.

У підземеллях замку зберігали трофеї, здобуті у численних битвах, скарби родини Острозьких, зброю і їжу на випадок облоги. Продукти роками зберігалися у спеціально обладнаних льохах. Бочки із в'яленим м'ясом та рибою, великі запаси сала, меду, варення, пшениці могли довго годувати не лише військових, що жили у замку, а й мешканців міста, які при небезпеці теж ховались у підземеллях фортеці.

Та не лише величезні князівські скарби так приваблювали ворогів: ще коштовнішим трофеєм для татарів була спадкоємця багатств замку, знатна наречена, дочка Костянтина Острозького Катерина. А племінниця князя Беата увійшла в історію чи то в одну з легенд Дубенської фортеці і дала назву одній із веж — Беатка, або Дівоча вежа.

Це вже були часи володіння замком Владиславом Домініком Заславським. Наступними господарями були Сангушки. Князь Януш прославився як небдалий, ласий до чужих грошей господар, що сильно занедбав замок, живучи на широку ногу за рахунок успадкованих скарбів Острозьких. Згодом місто Дубно він подарував князю Станіславу Любомирському.

Пізніше на території побудували палац Любомирських.

Він славився гостинністю, де часто відпочивали численні друзі господарів. У палаці було організовано своєрідне казино. Розповідають, що під час азартних ігор багаті вельможі програвали цілі статки. Програли величезні суми грошей у карти і Юзеф Любомирський із сином. Тому змушені були продати Дубенський замок разом із містом військового відомству. У буремні роки Першої світової війни замок був обстріляний австрійською артилерією і лише у 1930-х поляки почали його відновлення. Герб князів Острозьких прикрашає вхід у Дубенський замок.

Сьогодні це частина державного історико-культурного заповідника. У фортеці діє Музей, проводяться виставки, знаходяться цінна зброя, картини, колекції монет і багато інших унікальних речей. Тут проводять театральні вистави, конференції, концерти, зустрічі і навіть весілля.

Фото Ольги ЦЬМУХ

